

Sygn. akt II KK 344/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 lutego 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Waldemar Płóciennik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Cesarz

SSN Henryk Gradzik

Protokolant Marta Brylińska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Józefa Gemry,
w sprawie A.S.K.

w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne
wykonanie kary pozbawienia wolności

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 22 lutego 2018 r.,

kasacji, wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawcy

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Ł.

z dnia 22 listopada 2016 r., sygn. akt II AKa (...),

utrzymującego w mocy wyrok Sądu Okręgowego w P.

z dnia 24 czerwca 2016 r., sygn. akt III Ko (...),

**1. uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w Ł. do ponownego rozpoznania;**

**2. zasądza od Skarbu Państwa na rzecz adwokata J. Ł. -
Kancelaria Adwokacka w P.- kwotę 738 (siedemset trzydzieści**

osiem) złotych, zawierającą 23 % VAT, za sporządzenie i wniesienie kasacji z urzędu.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 21 stycznia 2010 r., sygn. akt II Ko (...), Sąd Rejonowy w T. na podstawie art. 75 § 1 k.k. zarządził wobec A. K. wykonanie kary 2 lat pozbawienia wolności orzeczonej wyrokiem Sądu Rejonowego w Ł. w sprawie III K (...). W uzasadnieniu postanowienia wskazano, że wymieniony w okresie próby dopuścił się umyślnego przestępstwa, podobnego do poprzedniego, za które wyrokiem Sądu Rejonowego dla Ł.W. w Ł. w sprawie o sygn. akt III K (...) wymierzono mu karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Po rozpoznaniu wniesionych środków odwoławczych Sąd Okręgowy w P., postanowieniem z dnia 22 września 2010 r., sygn. akt IV Kzw (...), utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie.

Po rozpoznaniu wniosku obrońcy skazanego Sąd Apelacyjny w Ł., postanowieniem z dnia 22 stycznia 2014 r., sygn. akt II AKo (...), wznowił postępowanie w sprawie Sądu Okręgowego w P. o sygn. akt IV Kzw (...), uchylił postanowienie wymienionego Sądu z dnia 22 września 2010 r. IV Kzw (...) i umorzył postępowanie w przedmiocie zarządzenia wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności. W uzasadnieniu orzeczenia Sąd Apelacyjny wskazał, że wyrokiem z dnia 17 lipca 2013 r., sygn. akt SK 9/10, Trybunał Konstytucyjny uznał, że art. 75 § 1 k.k. w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości odstąpienia przez sąd od zarządzenia wykonania kary w sytuacji, gdy wobec skazanego ponownie orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jeżeli przemawiają za tym szczególne względy, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Zaznaczono przy tym, że wprawdzie Trybunał odroczył utratę mocy obowiązującej art. 75 § 1 k.k. o 18 miesięcy, „jednakże w świetle aktualnego brzmienia art. 540 § 2 k.p.k. decydujące znaczenie dla wznowienia postępowania ma nie orzeczenie o utracie mocy, ale stwierdzenie niezgodności zakwestionowanego przepisu z Konstytucją”, co przesądziło o zasadności wniosku obrońcy skazanego o wznowienie postępowania. O umorzeniu postępowania w przedmiocie zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności zadecydował fakt, że okres próby upłynął w dniu 19 maja 2010 r., a kolejne sześć

miesiący w dniu 19 listopada 2010 r., co – zważywszy na datę orzekania w przedmiocie wznowienia postępowania – powodowało, że stosownie do treści art. 75 § 3 k.k. zarządzenie wykonania kary orzeczonej w sprawie III K (...) nie było możliwe.

W dniu 18 grudnia 2014 r. do Sądu Okręgowego w P. wpłynął wniosek wnioskodawcy A. K. o „zapłatę kwoty 75.000 zł (...) tytułem odszkodowania oraz zadośćuczynienia za doznane krzywdy, które były konsekwencją niesłusznego skazania i osadzenia w zakładzie karnym przez okres ponad 7 miesięcy (na podstawie art. 552 – 559 k.p.k. w związku z zarządzeniem wykonania kary, które nastąpiło niezgodnie z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej) z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia powództwa do dnia zapłaty”. Z uzasadnienia wniosku wynikało, że roszczenie związane jest z opisaną wyżej sytuacją procesową, dotyczącą zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności w sprawie o sygn. akt II Ko(...).

Wyrokiem z dnia 19 maja 2015 r., sygn. akt III Ko(...), Sąd Okręgowy w P. na podstawie art. 552 § 1 k.p.k. oddalił wniosek, a w uzasadnieniu orzeczenia, poza oceną trafności rozstrzygnięcia o wznowieniu postępowania, stwierdził, że treść art. 552 § 1 k.p.k. odpowiada przepisowi art. 487 § 1 k.p.k. z 1969 r., na gruncie którego sformułowano pogląd, że skazanemu wobec którego – w wyniku rewizji nadzwyczajnej (kasacji) – stwierdzono niesłusznosc zarządzenia wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności, nie przysługuje od Skarbu Państwa na wskazanej podstawie prawnej odszkodowanie za poniesioną szkodę lub zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, wynikłe z wykonania względem niego w całości lub w części kary, której nie powinien być odbyć.

Po rozpoznaniu apelacji pełnomocnika wnioskodawcy, zaskarżającej wyrok w całości, w której zarzucono „błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia mający wpływ na jego treść polegający na nietrafnym ustaleniu, iż w stanie prawnym obowiązującym w chwili orzekania brak jest podstaw do uwzględnienia wniosku A. K. w sytuacji, gdy art. 552 § 4 k.p.k. określa podstawy prawne do zasądzenia wnioskodawcy odszkodowania i zadośćuczynienia jeśli na skutek wznowienia postępowania stwierdzono, że zarządzenie wykonania kary i jej odbycie było niezasadne, gdyż oparte na przepisie uznanym za niezgodny z

Konstytucją”, Sąd Apelacyjny w Ł., wyrokiem z dnia 24 września 2015 r., sygn. akt II AKa (...), uchylił zaskarżone orzeczenie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w P. W uzasadnieniu wyroku wskazano, że Sąd pierwszej instancji „procedował w niniejszej sprawie pod rządem poprzednio obowiązującego stanu prawnego skoro zaskarżony wyrok został wydany w dniu 19 maja 2015 r. natomiast sąd odwoławczy rozpoznawał sprawę w stanie prawnym obowiązującym od 1 lipca 2015 r., co oznacza, że winien stosować przepis art. 552 § 4 k.p.k. w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 27 września 2013 r. (Dz. U. z 2013 r., poz. 1247 ze zm.). Cytowany przepis w brzmieniu obowiązującym od 1 lipca 2015 r. stanowi, że prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia z racji niesłusznego wykonania kary lub środka karnego przysługuje również, jeżeli w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania stwierdzono, że zarządzenie wykonania kary, której wykonanie warunkowo zawieszono lub z której wykonania warunkowo zwolniono, albo podjęcie warunkowo umorzonego postępowania i orzeczenie wobec sprawcy kary lub środka karnego było niewątpliwie niezasadne”. W związku z powyższym rozważania Sądu pierwszej instancji stały się nieaktualne. Sąd odwoławczy zauważył także, że „niewątpliwie niezasadne zarządzenie wykonania kary należy rozumieć jako wydanie stosowanego rozstrzygnięcia z naruszeniem przepisów regulujących podstawy uzasadniające zarządzenie wykonania kary. Naruszenie to musi być jednak niewątpliwe, a więc jawić się jako bezsporne i oczywiste. W związku z faktem, że odpowiedzialność Skarbu Państwa uregulowana w rozdziale 58 k.p.k. opiera się na zasadzie ryzyka to wydaje się, że niewątpliwą niezasadność należy oceniać nie tylko z perspektywy momentu podejmowania przez sąd rozstrzygnięcia o zarządzeniu wykonania kary, ale na podstawie całokształtu okoliczności znanych w momencie rozstrzygania o roszczeniach wnioskodawcy”.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy w P., wyrokiem z dnia 22 grudnia 2015 r., sygn. akt III Ko (...), oddalił wniosek na podstawie art. 552 § 4 k.p.k. W uzasadnieniu orzeczenia wskazano, że ocena zasadności wniosku winna być dokonywana na płaszczyźnie art. 552 § 4 k.p.k. w brzmieniu obowiązującym po dniu 1 lipca 2015 r. Odwołanie się do tej podstawy prawnej wyklucza jednak możliwość uwzględnienia wniosku ponieważ wznowiając postępowanie Sąd

Apelacyjny nie stwierdził w swoim orzeczeniu, że zarządzenie wykonania kary było niewątpliwie niezasadne. Ponadto Sąd Okręgowy sformułował wniosek, że „popelnienie kolejnego, umyślnego przestępstwa o dużym stopniu społecznej szkodliwości w okresie próby stanowiło wyraz rażącego naruszenia porządku prawnego demonstrowanego przez A.K., które skutkować winno zarządzeniem wobec niego kary pozbawienia wolności”.

Orzeczenie to zaskarżone zostało w całości apelacją pełnomocnika wnioskodawcy, w której zarzucono:

- a) obrazę art. 442 § 3 k.p.k. „poprzez nieuwzględnienie przez Sąd meriti wiążących wskazań Sądu Odwoławczego co do postępowania, zwłaszcza nakazania zbadania przesłanki niewątpliwie niezasadnego zarządzenia wykonania kary nie tylko z perspektywy momentu podejmowania przez Sąd rozstrzygnięcia o zarządzeniu wykonania kary ale na podstawie całokształtu okoliczności znanych w momencie rozstrzygania o roszczeniach wnioskodawcy, czego Sąd I instancji nie uczynił (...)”;
- b) błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, mający wpływ na jego treść, polegający zwłaszcza na nietrafnym ustaleniu, że zarządzenie wykonania kary wobec wnioskodawcy nie było niewątpliwie niezasadne.

Wyrokiem z dnia 10 maja 2016 r., sygn. akt II AKa (...), Sąd Apelacyjny w Ł. uchylił zaskarżone orzeczenie i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania. Powodem uchylenia wyroku było głównie naruszenie przepisów postępowania polegające na zaniechaniu przeprowadzenia postępowania dowodowego, co doprowadziło do proceduralnej „oczywistej niesprawiedliwości orzeczenia” w rozumieniu art. 440 k.p.k.

Po trzecim rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy w P., wyrokiem z dnia 24 czerwca 2016 r., sygn. akt III Ko(...), na podstawie art. 552 § 1 k.p.k. oddalił wniosek. W motywacyjnej części orzeczenia Sąd podał, że w jego ocenie w rozważanej sprawie zastosowanie mają przepisy art. 552 k.p.k. w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 11 marca 2016 r., w których powrócono do brzmienia obowiązującego przed dniem 1 lipca 2015 r., co samo przez się pociąga za sobą niezasadność rozpoznawanego wniosku. Po wtóre, gdyby nawet przyjąć, że A.K. „może dochodzić swego żądania na podstawie art. 552 § 4 k.p.k. w brzmieniu po 1

lipca 2015 roku, a sprzed 15 kwietnia 2016 roku, to wniosek ten nie może zostać uwzględniony z innego powodu, a mianowicie braku przesłanki niewątpliwej niezasadności. Sąd aktualnie procedujący w pełni akceptuje szczegółowe rozważania poczynione w uzasadnieniu wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 22 grudnia 2015 roku i ich powielanie staje się niecelowe”.

Orzeczenie to zaskarżone zostało w całości apelacją pełnomocnika wnioskodawcy, w której zarzucono:

„a/ obrazę przepisów postępowania mającą wpływ na treść orzeczenia, a w szczególności

- art. 25 ust. 3 ustawy z dnia 11.03.2016r. o zmianie ustawy - *Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw* (Dz.U. z 2016 poz. 437) poprzez jego nieuwzględnienie a którego treść tj. „postępowania wymienione w działach XI i XII ustawy zmienianej w art. 1 (dot. m.in. odszkodowania za niesłuszne skazanie - dopisek apelanta) wszczęte i niezakończone do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy, toczą się do ich zakończenia według przepisów dotychczasowych” wskazuje jednoznacznie, że Sąd miał procedować wg przepisów ustawy z 27.09.2013 r. (Dz.U. z 2013r. poz. 1247 ze zm.) a tymczasem Sąd I instancji niezasadnie „uznał”, że ustawodawca zdecydował o powrocie do poprzedniego systemu odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa i opierając się na brzmieniu art. 552 k.p.k. sprzed wejścia nowelizacji z lipca 2015r. oddalił roszczenie powoda w sytuacji, gdy winien procedować wg przepisów zmienionych tą nowelą i - zgodnie z dotychczasowymi wytycznymi Sądu Apelacyjnego - roszczenie wnioskodawcy uwzględnić,

- art. 8 k.p.k. stanowiącego, że Sąd samodzielnie rozstrzyga zagadnienia faktyczne i prawne oraz nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu tymczasem Sąd I instancji odwołuje się wprost do poprzedniego - UCHYLONEGO - uzasadnienia orzeczenia Sądu Okręgowego wydanego w sprawie III Ko (...) wskazując, iż „sąd aktualnie procedujący w pełni akceptuje szczegółowe rozważania poczynione w uzasadnieniu do wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 22.12.2015r. i ich powielania staje się niecelowe” czym naruszył swoją samodzielność jurysdykcyjną a co miało istotne znaczenia dla rozstrzygnięcia o roszczeniu wnioskodawcy,

- art. 442 § 3 k.p.k. poprzez nieuwzględnienie przez Sąd meriti wiążących wskazań

Sądu Odwoławczego co do postępowania, zwłaszcza nakazania zbadania przesłanki niewątpliwie niezasadnego zarządzenia wykonania kary nie tylko z perspektywy momentu podejmowania przez Sąd rozstrzygnięcia o zarządzeniu wykonania kary ale na podstawie całokształtu okoliczności znanych w momencie rozstrzygania o roszczeniach wnioskodawcy, czego Sąd I instancji nie uczynił, b/ błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia mający wpływ na jego treść polegający zwłaszcza na:

- nietrafnym ustaleniu, iż zarządzenie wykonania kary wobec A.K. nie było niewątpliwie niezasadne w sytuacji, gdy prawidłowa ocena dowodów zgromadzonych we wszystkich aktach sprawy, którymi dysponował Sąd (także aktami sprawy III K(...), aktami dozoru kuratorskiego tej sprawy, aktami wykonawczymi tej sprawy o sygn. II Ko(...)) wskazuje na nietrafność ustalenia Sądu, a co za tym idzie na niezasadność oddalenia wniosku A.K. w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia z racji niesłusznego wykonywania kary pozbawienia wolności”.

W następstwie powyższego skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie żądania A.K. w całości, względnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Wyrokiem z dnia 22 listopada 2016 r., sygn. akt II AKa (...), Sąd Apelacyjny w Ł. utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie.

Kasację od całości tego wyroku wniósł pełnomocnik wnioskodawcy, który zarzucił „rażące naruszenie prawa, mogące mieć istotny wpływ na treść orzeczenia, w postaci obrazu przepisów postępowania tj. art. 433 § 2 i art. 457 § 3 k.p.k. poprzez brak prawidłowej kontroli odwoławczej w zakresie zarzutu procedowania przez Sąd I instancji na podstawie nieprawidłowej ustawy (niezastosowanie art. 25 ust. 3 ustawy z dnia 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2016 poz. 437) oraz zarzutów naruszenia przez ten Sąd zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu i naruszenia art. 443 § 3 k.p.k. co spowodowało w konsekwencji oddalenie roszczeń wnioskodawcy” i wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Ł. do ponownego rozpoznania.

W pisemnej odpowiedzi na kasację prokurator Prokuratury Regionalnej w Ł.

wniósł o jej oddalenie, jako oczywiście bezzasadnej. W toku rozprawy kasacyjnej prokurator wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu Okręgowego w P. i przekazanie sprawy ostatniemu z wymienionych Sądów do ponownego rozpoznania, ponieważ Sąd Okręgowy orzekał w niewłaściwym składzie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja zasługuje na uwzględnienie.

Rozważania związane z treścią zarzutów kasacyjnych muszą zostać poprzedzone odniesieniem się do zaprezentowanego na rozprawie stanowiska prokuratora. Pogląd, iż w sprawie orzekał sąd nienależycie obsadzony, a zatem że w sprawie zaistniał bezwzględny powód uchylenia orzeczenia z art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k., nie jest trafny. Uzasadnienie tego stanowiska wymaga prześledzenia poszczególnych etapów postępowania w rozważanej sprawie, poczynwszy od momentu wpłynięcia wniosku. Wniosek o zasądzenie odszkodowania i zadośćuczynienia wpłynął do Sądu Okręgowego w P. w dniu 18 grudnia 2014 r., a wyrok Sądu pierwszej instancji w sprawie o sygn. akt III (...) zapadł w dniu 19 maja 2015 r. Postępowanie w sprawie toczyło się zatem na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 czerwca 2015 r. Zgodnie z art. 554 § 2 k.p.k. sąd okręgowy w sprawach z Rozdziału 58 tego Kodeksu orzeka na rozprawie w składzie trzech sędziów i w takim składzie wyrok z dnia 19 maja 2015 r. został wydany. Orzeczenie to zostało uchylone wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Ł. z dnia 24 września 2015 r. sygn. akt II AKa(...). Do ponownego rozpoznania sprawy przez Sąd Okręgowy w P. doszło więc już pod rządami Kodeksu postępowania karnego o treści ustalonej ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2013, poz. 1247, ze zm.). Po zmianie ustawy, która weszła w życie w dniu 1 lipca 2015 r., przepis art. 554 § 2 k.p.k. stanowił, że sąd okręgowy orzeka wyrokiem na rozprawie w składzie jednego sędziego i dwóch ławników. Warto przy tym zauważyć, że art. 30 omawianej ustawy zmieniającej określa, że jeżeli na podstawie niniejszej ustawy nastąpiła zmiana właściwości lub składu sądu, do czasu zakończenia postępowania w danej instancji orzeka sąd dotychczas właściwy lub dotychczasowy składzie. Jest oczywiste, że przepis ten

petryfikuje skład sądu do zakończenia postępowania nie w sprawie, a w danej instancji. Zważywszy, że wyrok Sądu Apelacyjnego zapadł już po 1 lipca 2015 r., Sąd Okręgowy winien w pierwszej instancji rozpoznać sprawę w składzie wynikającym z nowego brzmienia art. 554 § 2 k.p.k., na co wskazuje także art. 27 ustawy nowelizującej, i tak też postąpił wydając wyrok z dnia 22 grudnia 2015 r. sygn. akt III Ko(...). Do ponownego uchylenia wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania doszło na skutek orzeczenia wydanego przez Sąd Apelacyjny w Ł. w dniu 10 maja 2016 r. (sygn. akt II AKa (...)). Wyrok ten zapadł po kolejnej zmianie prawa procesowego, do której doszło na mocy ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2016, poz. 437). Konsekwencją tej nowelizacji, która weszła w życie w dniu 15 kwietnia 2016 r., była ponowna zmiana art. 554 § 2 k.p.k. stanowiąca, że sąd okręgowy orzeka na rozprawie wyrokiem w składzie jednego sędziego. Przepis art. 22 ustawy nowelizującej, podobnie jak art. 30 poprzedniej noweli, wskazywał, że jeżeli na podstawie niniejszej ustawy nastąpiła zmiana właściwości lub składu sądu, do czasu zakończenia postępowania w danej instancji orzeka sąd dotychczas właściwy lub w dotychczasowym składzie. W związku z tym, że do uchylenia wyroku doszło po dniu 15 kwietnia 2016 r., postępowanie pierwszo instancyjne rozpoczęło się pod rządami nowego prawa, co pociągało za sobą konieczność orzekania w składzie jednego sędziego i w takim składzie zapadł wyrok Sądu Okręgowego w P. z dnia 24 czerwca 2016 r., sygn. akt III Ko(...). W tym stanie rzeczy zastrzeżenia związane z obsadą sądu, zaprezentowane przez prokuratora w toku rozprawy kasacyjnej, ocenić należy jako nieuzasadnione.

Przechodząc na grunt kasacji stwierdzić trzeba, że zarzut błędnego rozpoznania zarzutu apelacyjnego związanego z naruszeniem art. 25 ust. 3 wspomnianej wcześniej ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw jest oczywiście zasadny, co dostrzeżone zostało także w pisemnej odpowiedzi na kasację prokuratora Prokuratury Regionalnej w Ł. Wniosek o odszkodowanie i zadośćuczynienie złożony został pod rządami Kodeksu postępowania karnego w wersji obowiązującej do dnia 30 czerwca 2015 r. Przepisy art. 552 k.p.k. dawały podstawę do

dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia od Skarbu Państwa oskarżonemu, który w wyniku wznowienia postępowania lub kasacji został uniewinniony lub skazany na łagodniejszą karę, a także w sytuacji, jeżeli po uchyleniu skazującego orzeczenia postępowanie umorzono wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu; odszkodowanie i zadośćuczynienie przysługiwało również w wypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania. Nie ulega wątpliwości, że zarówno przepisy tej ustawy, jak przepisy Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. nie dawały podstaw do dochodzenia od Skarbu Państwa odszkodowania i zadośćuczynienia z racji niesłusznego wykonania kary, jeżeli w wyniku wznowienia postępowania stwierdzono, że zarządzenie wykonania kary, której wykonanie warunkowo zawieszono było niewątpliwie niezasadne [zob. uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 1996 r., I KZP 37/95, OSNKW 1996, z. 3-4, poz. 15; Z. Doda, J. Grajewski, Karnoprocesowe orzecznictwo Sądu Najwyższego (lata 1995-1996), PS 1997, z. 11-12, s. 143-144; S. Zabłocki, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego – Izba Karna, Palestra 1996, nr 5-6, s. 236-237; R. Stefański, Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 1996 r., WPP 1997, nr 2, s. 119-120; P. Cioch, Odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niesłusznego skazania, Warszawa 2007, s. 90]. Zarówno w orzecznictwie, jak i w literaturze przyjmowano, że w opisanej sytuacji skazany może dochodzić odszkodowania i zadośćuczynienia w drodze procesu cywilnego [zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2012 r., I CSK 398/11, LEX 1232733; P. Cioch, Odpowiedzialność (...), op. cit.]. Podstawa prawna do dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne wykonanie kary, jeżeli w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania stwierdzono, że zarządzenie wykonania kary, której wykonanie warunkowo zawieszono było niewątpliwie niezasadne znalazła się w treści art. 552 § 4 k.p.k. po nowelizacji Kodeksu postępowania karnego dokonanej ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw. Nowelizacja ta weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r., a zatem już po wydaniu pierwszego wyroku w rozważanej sprawie (III Ko(...)). Postępowanie w sprawie jednak się toczyło, bowiem orzeczenie Sądu Apelacyjnego, uchylające

wyrok Sądu pierwszej instancji zapadło w dniu 24 września 2015 r. (II AKa(...)). Zgodnie z art. 27 ustawy nowelizującej z dnia 27 września 2013 r. przepisy ustaw wymienionych w art. 1-26 tej ustawy, a zatem także Kodeksu postępowania karnego, w brzmieniu nadanym nowelą, stosuje się do spraw wszczętych przed dniem jej wejścia w życie, jeżeli przepisy poniższe nie stanowią inaczej. Zważywszy, że w kwestii odpowiedzialności Skarbu Państwa na podstawie przepisów Rozdziału 58 Kodeksu postępowania karnego brak było odstępstw od zasady stosowania ustawy nowej, do sprawy wywołanej wnioskiem skazanego zastosowanie miały przepisy Kodeksu postępowania karnego w wersji obowiązującej od dnia 1 lipca 2015 r. Zostało to również dostrzeżone przez Sąd Apelacyjny w Ł., który w wyroku z dnia 24 września 2015 r. nakazał Sądowi Okręgowemu w P. dalsze procedowanie na podstawie przepisów znowelizowanego Kodeksu postępowania karnego. Drugi wyrok kasatoryjny Sądu Apelacyjnego w Ł. z dnia 10 maja 2016 r., sygn. akt II AKa (...), oraz trzeci wyrok Sądu pierwszej instancji, a także zaskarżony kasacją wyrok Sądu Apelacyjnego w Ł., zapadły po kolejnej zmianie Kodeksu postępowania karnego, dokonanej ustawą z dnia 11 marca 2016 r. Zmiana ta, w odniesieniu do rozważanej odpowiedzialności Skarbu Państwa, weszła w życie w dniu 15 kwietnia 2016 r., a jej sens sprowadzał się do przywrócenia regulacji obowiązującej do dnia 30 czerwca 2015 r. Przy tak ukształtowanej sytuacji prawnej Sąd Apelacyjny, rozpoznając apelację pełnomocnika wnioskodawcy od wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 24 czerwca 2016 r., sygn. akt III Ko (...), zaakceptował pogląd tego Sądu, że roszczenie nie przysługiwało wnioskodawcy zarówno w dacie wnoszenia wniosku, jak i w dacie orzekania, a nadto stwierdził, że nie doszło do obrazy art. 25 ust. 3 ustawy nowelizującej z dnia 11 marca 2016 r. Stanowisko to jest sprzeczne z obowiązującym prawem, a nadto w istocie nie zostało uzasadnione. Trudno bowiem doszukać się w motywacyjnej części zaskarżonego kasacją orzeczenia rzetelnego odniesienia się do treści art. 25 ust. 3 wskazanej wyżej ustawy. Z przepisu tego wynika natomiast, że postępowania wymienione w działach XI i XII ustawy zmienianej w art. 1 (artykuł ten odnosi się do Kodeksu postępowania karnego), wszczęte i niezakończone do dnia wejścia w życie omawianej ustawy, toczą się do ich zakończenia według przepisów dotychczasowych. Przepisy

dotyczące odpowiedzialności Skarbu Państwa znajdują się w dziale XII Kodeksu postępowania karnego, zatem przywołana reguła ma zastosowanie także do postępowań toczących się na podstawie tych przepisów. Jak wywiedziono już wcześniej, po wydaniu pierwszego orzeczenia kasatoryjnego z dnia 24 września 2015 r., dalsze postępowanie winno być prowadzone w oparciu o przepisy Rozdziału 58 Kodeksu postępowania karnego, znowelizowanego ustawą z dnia 27 września 2013 r., a zważywszy, iż postępowanie to nie zostało zakończone do dnia wejścia w życie noweli z dnia 11 marca 2016 r., zgodnie z art. 25 ust. 3 tej ustawy, to winno się ono toczyć do jego zakończenia według przepisów dotychczasowych. Przepisem dotychczasowym, w rozumieniu art. 25 ust. 3 ustawy z dnia 11 marca 2016 r. będzie zatem przepis art. 552 § 4 k.p.k. w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 27 września 2013 r.

Na uwzględnienie zasługuje także podnoszony w kasacji zarzut obrazy art. 443 § 2 k.p.k. i art. 457 § 3 k.p.k. w zw. z art. 443 § 3 k.p.k., choć stanowisko to wymaga poczynienia niezbędnych zastrzeżeń. Po pierwsze, zauważyć należy, że wskazanie na przepis art. 443 § 3 k.p.k. jest konsekwencją oczywistej omyłki, ponieważ art. 443 k.p.k. nie zawiera paragrafów, a uzasadnienie kasacji jasno dowodzi, że intencją skarżącego było powiązanie nienależytego rozpoznania zarzutu z kwestią związania sądu pierwszej instancji zapatrywaniem i wskazaniem sądu odwoławczego, o czym mowa w art. 442 § 3 k.p.k. Po drugie, lektura uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 10 maja 2016 r. w sprawie II AKa (...) dowodzi, że nie zawiera ono żadnych wskazań związanych z oceną niewątpliwiej niezasadności zarządzenia wykonania warunkowo zawieszanej kary, ponieważ do uchylecia orzeczenia doszło ze względu na zaniechanie przeprowadzenia przez Sąd pierwszej instancji postępowania dowodowego. Stwierdzenie takiego stanu rzeczy mogłoby uzasadniać stanowisko, że Sąd Okręgowy nie mógł w tej sytuacji naruszyć art. 442 § 3 k.p.k., co niejako determinowało niezasadność zarzutu apelacyjnego. Po trzecie wreszcie, w zaskarżonym kasacją wyroku Sąd Apelacyjny odniósł się do omawianej kwestii wywodząc na stronach 4 – 5 uzasadnienia, że Sąd pierwszej instancji w obszernych wywodach zajął się przesłanką „niewątpliwiej niezasadności” oraz że stanowisko to zasługuje na akceptację. Zarzut kasacyjny, choć jego redakcja może

nasuwać zastrzeżenia, opiera się na dwóch zasadniczych elementach. Pierwszym z nich jest pogląd wyrażony przez Sąd Apelacyjny w Ł. w toku pierwszego postępowania odwoławczego, że „niewątpliwie niezasadne zarządzenie wykonania kary należy rozumieć jako wydanie stosownego rozstrzygnięcia z naruszeniem przepisów regulujących podstawy uzasadniające zarządzenie wykonania kary. Naruszenie to musi być jednak niewątpliwe, a więc jawić się jako bezsporne i oczywiste. W związku z faktem, że odpowiedzialność Skarbu Państwa uregulowana w rozdziale 58 k.p.k. opiera się na zasadzie ryzyka to wydaje się, że niewątpliwą niezasadność należy oceniać nie tylko z perspektywy momentu podejmowania przez sąd rozstrzygnięcia o zarządzeniu wykonania kary, ale na podstawie całokształtu okoliczności znanych w momencie rozstrzygania o roszczeniach wnioskodawcy”. Stanowisko to, adresowane do Sądu pierwszej instancji w oparciu o przepis art. 442 § 3 k.p.k., nie zostało w toku dalszego postępowania zmodyfikowane. W szczególności, Sąd odwoławczy na żadnym etapie postępowania nie zdystansował się od tego poglądu. Trudno stosownej argumentacji w tej mierze doszukać się także w orzeczeniu zaskarżonym kasacją. Sąd Apelacyjny ograniczył się bowiem jedynie do zaakceptowania stanowiska Sądu pierwszej instancji uznającego, że brak „niewątpliwej niezasadności” zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności ze względu na to, że „wykluczony jest skutek retrospektywny wyroku Trybunału (...) wyrok Trybunału Konstytucyjnego stwierdzającego niekonstytucyjność art. 75 § 1 k.k. wydany został już po zaistnieniu zdarzeń stanowiących podstawę faktyczną dochodzonego przez wnioskodawcę roszczenia, jednocześnie TK odsunął derogację owego przepisu o osiemnaście miesięcy od jego opublikowania. W dacie orzekania przez Sąd Apelacyjny o wznowieniu postępowania, art. 75 § 1 k.k., choć uznany za niezgodny z Konstytucją, nadal obowiązywał”. Ponadto, według Sądu Okręgowego: „Nie sposób uznać zarządzenia wykonania kary na niewątpliwie niezasadne w sytuacji, gdy skazany w okresie próby popełnił umyślne przestępstwo podobne o znacznej szkodliwości społecznej za które wymierzono mu karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania”. Drugi zasadniczy element zarzutu kasacyjnego sprowadza się do zakwestionowania przedstawionego sposobu rozumienia użytego w art. 552 § 4 k.p.k. wyrażenia „niewątpliwie niezasadne”. Przy

takim odczytaniu omawianego zarzutu jawi się on jako zasadny.

Przepis art. 552 § 4 k.p.k. w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 27 września 2013 r. stanowi, że prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia z racji niezasadnego wykonania kary, przysługuje również, jeżeli w wyniku wznowienia postępowania stwierdzono, że zarządzenie wykonania kary, której wykonanie warunkowo zawieszono było niewątpliwie niezasadne. W rozważanej sprawie Sąd Apelacyjny w Ł. postanowieniem z dnia 22 stycznia 2014 r. w sprawie o sygn. akt II Ako (...) wznowił postępowanie w sprawie o zarządzanie wykonania kary pozbawienia wolności, uchylił postanowienie Sądu Okręgowego w P. o zarządzeniu wykonania kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszanej, orzeczonej wobec wnioskodawcy i umorzył postępowanie w tym przedmiocie. Spełniony został zatem wskazany w treści art. 552 § 4 k.p.k. warunek w postaci wznowienia postępowania. Orzeczenie Sądu Apelacyjnego w tym przedmiocie nie zostało wzruszone i funkcjonuje w obrocie prawnym i w tym sensie wiąże sądy orzekające w kwestii wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie. Z tego powodu nie mogą mieć żadnego znaczenia rozważania związane z zasadnością wznowienia postępowania, czy kwestią retroaktywności wyroku Trybunału Konstytucyjnego. Skoro tak, to rozważenia wymaga poprawność zaprezentowanego przez Sąd Apelacyjny rozumienia wyrażenia „niewątpliwie niezasadne”. Trudno szukać w tej mierze jakichkolwiek wskazań w orzeczeniu Sądu Apelacyjnego w przedmiocie wznowienia postępowania. Postanowienie to zapadło przecież przed wejściem w życie nowelizacji z dnia 27 września 2013 r., nie dziwi więc, że w uzasadnieniu orzeczenia kwestii tej nie poświęcono żadnej uwagi. Dla prawidłowego odczytania rozważanego wyrażenia ustawowego pomocne może być rozumienie występującego w treści art. 552 § 4 k.p.k. przed nowelizacją i obecnie zwrotu „niewątpliwie niesłusznego” w odniesieniu do tymczasowego aresztowania i zatrzymania. Przypomnieć trzeba, że odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania opiera się na zasadzie ryzyka. Niewątpliwie niesłusznym, w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k., jest takie tymczasowe aresztowanie, które było stosowane z obrazą przepisów rozdziału 28 k.p.k. oraz tymczasowe aresztowanie oskarżonego powodujące dolegliwość, której nie powinien doznać, w świetle całokształtu okoliczności ustalonych w sprawie, a

także w szczególności, prawomocnego jej rozstrzygnięcia (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1999 r., I KZP 27/99, OSNKW 1999, z. 11-12, poz. 72). Inaczej mówiąc tymczasowe aresztowanie jest oczywiście niesłuszne wtedy, gdy:

1. było stosowane z obrazą prawa, w szczególności przepisów Rozdziału 28 k.p.k.;
2. z uwagi na rodzaj prawomocnego rozstrzygnięcia kończącego postępowanie stosowanie tego środka było niezasadne; ocena słuszności stosowania środka dokonywana jest z perspektywy tego rozstrzygnięcia;
3. pomimo przypisania winy i sprawstwa nie została wobec oskarżonego orzeczona bezwzględna kara pozbawienia wolności [zob. D Świecki, (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Tom II, Warszawa 2017, s. 701].

Przenosząc powyższe uwagi na grunt związany z niewątpliwą niezasadnością zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszanej stwierdzić trzeba, że i w tym wypadku odpowiedzialność Skarbu Państwa opiera się na zasadzie ryzyka, a ową niewątpliwą niezasadność oceniać należy także z perspektywy treści prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie. W sprawie wnioskodawcy A. K. Sąd Apelacyjny wznowił postępowanie w sprawie zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawieszono, uchylił postanowienie o zarządzeniu wykonania kary i umorzył postępowanie w tym przedmiocie. Oceniając sytuację przez pryzmat tego orzeczenia stwierdzić trzeba, że wnioskodawca ostatecznie odbył karę przeszło siedmiu miesięcy pozbawienia wolności bez podstawy prawnej, co determinuje wniosek, że zarządzenie wykonania kary było niewątpliwie niezasadne w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k. o treści ustalonej ustawą z dnia 27 września 2013 r. Zasada ryzyka powoduje, że dla odpowiedzialności Skarbu Państwa nie ma znaczenia okoliczność, iż w momencie podejmowania decyzji o zarządzeniu wykonania kary pozbawienia wolności miała ona umocowanie w obowiązującym prawie, podobnie jak w przypadku uniewinnienia oskarżonego nie ma znaczenia fakt, że w czasie podejmowania decyzji o tymczasowym aresztowaniu i stosowaniu tego środka zebrane dowody wskazywały z wysokim prawdopodobieństwem na sprawstwo oskarżonego, a orzeczenie o zastosowaniu tymczasowego

aresztowania było zgodne z prawem.

Wobec zasadności omówionych zarzutów zbędne stało się odnoszenie do wskazywanej w kasacji kwestii naruszenia zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądów, bowiem nie ma ona znaczenia dla wydanego rozstrzygnięcia. Podzielenie zarzutów kasacyjnych pociągnęło za sobą konieczność uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Ł. do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym. Sąd ten będzie zobowiązany do respektowania poczynionych uwag związanych z podstawą prawną roszczenia wnioskodawcy i rozumieniem przepisu art. 552 § 2 k.p.k. Rozważając kwestię oceny wysokości roszczenia wnioskodawcy, zwłaszcza w zakresie zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, Sąd winien brać pod uwagę również fakt, że zarządzenie wykonania kary było konsekwencją popełnienia przez wnioskodawcę w okresie próby nowego przestępstwa, za które wymierzono mu karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania oraz okoliczność, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego stwierdzający zakresową niezgodność art. 75 § 1 k.k. z Konstytucją, zapadł po uprawomocnieniu się orzeczenia o zarządzeniu wykonania kary pozbawienia wolności.